

«Сахалы остоол ооньуулары оџо сайдытыгар» үлэ барыла.

Ытыллар сирэ: Хатастааџы «Кэрэчээнэ» оџо уһуйаана

Ааптардара: иитээччилэр – Пестрякова Евдокия Ивановна, Хартасова Клавдия Климентьевна

Барыл бириэмэтэ: кыра, орто, улахан, бэлэмнэнии бөлөх оџолоругар анаан.

Бырайыак 3 кэрчиктэн турар:

1 кэрчик – тэрээһин – ытыллыахтаах үлэ сыалын-соругун толкуйдааһын, билигин ирдэбиллэргэ олоџуран оџо толкуйдуур дьоџурун, кыаџын, өйүн - санаатын, этин – сиинин сайыннарыы. Оџо үөрэ-көтө ооньуур усулуобуйатын тэрийии, ооньуу туһунан билиилэрин чингэтии, оџо илиитин тарбахтара сымса буоларыгар эрчийэн туран оџо ооньуур эйгэтин тэрийии.

2 кэрчик – практической – оџо күннээџи олоџор сахалы остоол ооньууларын нөнүө толкуйдуур дьоџурун туһанарын, сайыннараарын чочуйуу, барыл ис тутулун олоххо киллэрии.

3 кэрчик – түмүк оноруу

Барыл кыттааччылары: иитиллээччилэр, иитээччилэр, төрөппүттэр.

Кыттар оџолор саастара: 3-6 саастаах оџолор.

Барыл сонунна: оџо толкуйдуур дьоџурун илиинэн оноруллубут остоол ооньууларын ньыма быһыытынан туттуу.

Барыл харгыһа: кэлинни кэмнэ оџо кыра сааһыттан телефонна, компьютерга умсугуйан ооньуура, кини доруобуйатыгар, толкуйдуур дьоџуругар, сайдарыгар бытаарыыны, улахан охсууну киллэрэр.

Барыл сыала: Өбүгэ ооньууларын сөргүтэн, үтүгүннэрэн, сана остоол ооньууларын айан, оџо толкуйдуур дьоџурун сайыннарыы.

Барыл соруктара:

- толкуйдуурга үөрэтии;
- оҕо болҕомтотун сайыннарыы;
- билиитин-көрүүтүн ханатыы;
- оҕо төрөөбүт тылынан сайдар, норуот култууратын ылынан билсэр эйгэтин тэрийии;
- оонньуу быраабылатын тутуһарга үөрэтии;
- бэйэ-бэйэни убаастыырга уонна эйэбэс сыһыанна иитии.

Барыл түмүктүүр тэрээһинэ: күрэхтэһиилээх оонньуу

Барыл оҕоһуута (үлэтин түмүгэ):

Оҕолорго:

- бэйэ онорбут остуол оонньууларга;
- туһаныллар пособиялар, бэйэ оҕоһук оонньуурдар);
- бөлөх иһигэр сахалыы остуол оонньууларын муннуга.

Иитээччилэргэ:

- Илиинэн оҕоһуллубут остуол оонньууларын сылын ахсын толкуйдаан элбэтэн иһии;
- Барылынан иитээччилэри кытары сылыктаан көрүүнү атастаһыы, тарҕатыы.

Төрөппүттэргэ:

- Араас тизмэлэргэ бэйэ онгоһук оонньоулары онотторуу;
- Санаттан сана сахалыы остуол оонньоулары айалларыгар көбүлээһин.

Барыл түмүгэ:

Оҕолорго:

- Сахалыы остуол оонньоулары нөнүө оҕолорго интэриэһи тардыы;
- Оҕо толкуйдуур дьобура сайдар, санарар саната эбиллэр, чуолкайданар, түргэн, сымса буоларга үөрэнэр, моториката сайдар.

Иитээччилэргэ:

- Онгоһуллубут сахалыы остуол оонньоулары туһанан, оҕо толкуйдуур дьобуругар сөп түбэһиннэрэн эйгэ тэриллэр;
- Араас ньымалары, көрүнгү туһанан иитээччилэр бэйэлэрин педагогическай маастарыстыбаларын үрдэтинэллэр;
- Илиинэн онгоһуллубут оонньоуларынан оҕону араас хайысханнан сайыннарар.

Остуол тула мунньар.
Оҕо – аймах үөрүүтэ
Күө-дьаа оргуйар.
Ким түргэнин,
Ким сымсатын,
Тулуурун-дьулуурун,
Тургутан көрөбүт.
Өбүгэбит оонньуута
Эндэппэккэ быһаарыа.
Кыайыылаабы үөрдэн,
Хотторбуту кыһытан!
А.А.Филиппова

Саха норуота былыр-былыргыттан омуk быһыытынан илдьэ кэлбит төрүт оонньуулара эт-хаан, өй-санаа өттүнэн сайдыытын туоһута буолар. «Оҕо оонньоон улаатар» диэн саха тылыгар бэргэн этии баар. Оонньуур оҕо кыра эрдэбиттэн санарар саната, толкуйдуур дьобура сайдар, көрүүтэ-билиитэ, тыла-өһө, уйулҕата, дьону кытары бодоруһа – алтыһа үөрэнэр . Билинни кэмнэ оҕо дьиэтигэр оонньуура аҕыйаата, үксүн телефон, телевизор, компьютер дьарыктаах буоллулар. Ону учуоттаан оҕо интэриэһин тардаары, билинни эдэр төрөппүттэри көбүлээн сахалыы остуол оонньууларын онорорго санаммышпыт. Төрөппүттэрбит туора турбакка көхтөөхтүк кытталлар.

Сахалыы остуол оонньууларын муннугун, уһуйааммыт бөлөхтөрүгэр тэрийии сүрүн сорукпут буолар. Оонньуулары холбукаҕа уга сылдьан араас тэрээһиннэргэ, мастер-класстарга, семинардарга илдьэ сылдьарга табыгастаах гына оноруу. Сайынын нэһилиэкпит ыһыаҕар, оҕо түһүлгэтигэр оҕолорго анаан оонньоотобут. Өбүгэлэрбит үгүс оонньуулар билигин умнуллан сылдьаллар, ону сөргүтээри бу барылы сыаллаан-соруктаан үлэбэ киллэрэн эрэбит.

Ат сүүрдүүтэ.

Сыала: Тарбах былчыннарын, оџо толкуйун, онорон кѳрѳр кыаџын, тобулун сайыннарар.

Быраабылата: Икки оџо оонњуур, иккиѳн тѳннѳ туран быаны эрийѳллѳр, бастакы биѳтѳкѳ тиййбит киѳи кыайыылаах

Түргэн отоньуттар.

Сыала: Оџо үөрэ-көтө оонньуур усулуобуйатын тэрийии, оонньуу туһунан билиилэрин чинэтии, оџо илиитин тарбахтара сымса буоларыгар эрчийии.

Быраабылата: Икки оџо утарыта туран оонньуур, ким бастакы ыаџыйаны эрийэн бүшпүт, ол кыайыылаах буолар.

Остуол оонньуута «Пазлы хомуй».

Сайыннарар кыаҕа: оонньуу нөнүө саха иһитин – хомуоһун билиһиннэри, иһит аатын, көрүнгүн быһаарарга үөрэни.

Быраабылата: оҕо остуолга олорон ыксаабакка, ойууну сөпкө хомуйарын ситиһии, оҕо толкуйдуур дьобурун сайыннары.

Сымса тарбах.

Сыала: Оџо үөрэ-көтө оонньуур усулуобуйатын тэрийии, оонньуу туһунан билиилэрин чинэтии, оџо илиитин тарбахтара сымса буоларыгар эрчийии.

Быраабылата: Икки оџо утарыта туран оонньуур, ким түргэнник биир илиитинэн эрийэн бүппүт, ол кыайыылаах буолар.

Өгөс торбос.

Сыала: Оџолорго ооньуу туһунан билиилэрин чинэтии, оџо илиитин тарбахтара күүстээх, сымса буоларыгар эрчийии.

Быраабылата: Икки оџото күрэхтэһэрдии утарыта тураллар. Остуолга сытар торбостору биир илиилэринэн туталлар.

Ооньуу ыытар киһи «Чэ!» диэтэбинэ, тэбис тэннэ торбосторун тардан бараллар. Ким күүстээх, сымса атын торбоһу сурааһынна тардыбыт ол кыайыылаах буолар.

Тыксаан

Сыала: Оџо ахсаан ааџар сатабылын сайыннарыы. Толкуйдуур, өйдөөн көрөр дьобурун чочуйуу.

Быраабылата: Оонньоочулар остуол тула олороллор. Бастакы оонньооччу тыксааннары ытыһыгар хомуйан ылан остуолга кутан кэбиһэр. Төгүрүк өрүтүнэн түспүт тыксаан “тиэрэ сытар” диэн буолар, оттон көнө өрүтүнэн түспүт “умса сытар”. Өскөтүн остуолга икки тыксаан үрүт үрдүгэр түспүт буоллахтарына, олору оонньооччу тута хомуйан ылар. Оонньооччу умса сытар тыксаанынан умса сытары, тиэрэ сытарынан тиэрэ сытары тыган ытыалыыр. Таптаџына – тыксааны ылар. Тыгар кэмигэр атын тыксааны таарыйан, хамсатан кэбистэџинэ эбэтэр таппатаџына, салгыы атын кини оонньоур. Бу курдук тыксаан барыта ытыллан бүтүөр диэри уочаратынан оонньоуулар. Ким элбэх тыксааны хомуйбут кыайар.

Күөрчэх.

Сыала: Тулуурдаах, дьулуурдаах буоларга үөрэтии, илии, сис быччыннарын дьарыктыыр.

Быраабылата: Оонньооччулар күөрчэх угун ытыс икки ардыгар тутан баран ыйытар курдук күүскэ эргитэллэр уонна остуолга атабын дабатын (сыһыары тутан) ыытан кэбиһэллэр. Ким күөрчэбэ охтубакка уһуннук эргийбит – кыайыылаах буолар.

Тырыынка.

Сыала: Дьулуурдаах, болѳомтолоох, сымса буоларга үөрэтэр.

Быраабылата: Бастакы оонньооччу тырыынкалары ханас ытыһынан остуол үрдүгэр туруору кыһайа тутар, уна ытыһын тырыынка үрдүгэр уурар уонна эмискэ ыһыктан кэбиһэр. Оонньооччу чөмөхтөн туора, соѳотох сытар тырыынкалары биирдиилээн хомуйан ылар. Онтон үрүт үрдүгэр баттаһа түспүттэри, маһынан көмөлөһүннэрэн, соһор эбэтэр баһан ылар. Хамсааттабына тохтуур, оонньоуну иккис киһи салгыыр. Саамай элбэх тырыынканы хомуйбут оонньооччу кыайыылаах буолар.

Таба тап.

Сыала: Оџо болџомтолоох, сымса, имигэс буоларын, илиитин былчыннарын сайыннаар.

Быраабылата: Оџо биир илиитигэр муоһу тутан, унуоџу муос иһигэр таба киллэриэхтээх.

Таба киллэр.

Сыала: Бэргэн буоларга үөрэтэр, сымса туттууну сайыннарар.

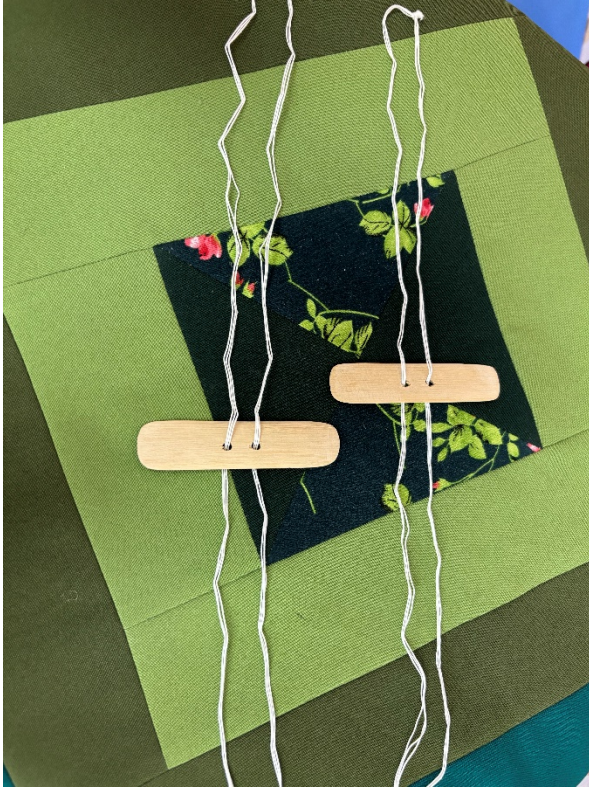
Быраабылата: 2 оонньооччу солбуһа сылдьан оонньоуулар. Остуолга турар күрүү иһигэр тыксааны тыган киллэриэхтээх, сыыстабына иккис оонньооччу салбыыр.

Күүгүнэй.

Сыала: Оџо болџомтолоох, имигэс илиитинэн тымтыгы араастаан эргитэн, тыаһы арааран истэр дьџурун сайыннарыы.

Быраабылата: Быа анар төбөтүн ханас илии эрбэџэр иилэн, иккис төбөтүн уна илии ортоку тарбаџар кэтэрдэн баран, быаны мөлтөтө-мөлтөтө ууннары тардыалыыллар. Оччоџо сап төптөрү-таары хатыллан тымтыгы эргитэр, араас дорџоонноох тыастар тахсаллар.

Күөгүһүттэр.

Сыала: ооньуу нөнгүө оџолор балыктааһын көрүгнэрин кытта билсэллэр, оонньоон көрөллөр.

Быраабылата: 2-3 оџо ооньуон сөп. Бэриллит мүнүүтэџэ ким төһөнү хаптарбытынан кыайылаах буолар.

Сүөһүнү далга киллэрии.

Сыала: Оҕо оонньуу нөҥүө ахсааны ааҕар, сүөһү аатын сөпкө ааттыырга үөрэнэр, түргэнник туттарга, хайысханы араарарга, сөпкө сааһылыырга үөрэнэр.

Быраабылата: 2-3 оҕо оонньуон сөп. Бэриллибит бириэмэҕэ оҕо төһө элбэх сүөһүнү хомуйан далга сааһылаан киллэрэрин көрөн, кыайыылааҕы быһаарыы.

Маамык.

Сыла: Тулуурдаах, дьулуурдаах буоларга, долобойугар хатаан, балыйтарбакка кыайыылаах буолары ситиһии.

Быраабылата: Икки оонньооччу маамыктаны (кус хомурҕанын) икки өттүттэн тутан санараллар «Ыых-ээх, ылсыы-бэрсии» диэн баран тоһуталлар, тэннээн көрөн улаханын, кыратын быһаараллар. Оонньоуу ылсыы, бэрсии, сөпсөһүү быраабылатынан салҕанар.

Бэргэн ытааччылар.

Тутгуллар мал: Араас ахсааннаах куобах ойуулаах, кус ойуулаах төгүүрүктэр, кыра тыксаан, булчут быһыылары.

Оонньуу барыыта: иитээччи күөлгэ араас хайысханан кустары уурар уонна булчуттарга соруудах биэрэр. Атын кустары таарыйбакка уна диэки хайыспыт биир куһу ыт. Ити курдук иитээччи салгыы атын булчуттарга соруудабын уларытан

биэрэр. Булчуттар уочаратынан ыталлар, ким үгүһү бултуйбут кыайар. Ити курдук кустары уларытан, тыаҕа сылдыар куобахтары туруоран оонньотуу.

Сахалыы остуол оонньуулары.

Оонньуу көрүгүнэрэ: хабылык, хаамыска.

Сыала: Сахалы остуол ооньууларын нөнгү оџо толкуйдуур дьоџурун, өйүн - санаатын, этин – сиинин сайыннары. Оџо үөрэ-көтө ооньуур усуллубуйатын тэрийии, ооньуу туһунан билиилэрин чингэтии, оџо илиитин тарбахтара сымса буоларыгар эрчийии.

Соруга:

- Оџо этэ-сиинэ, өйө сайдар уратытын учуоттаан сахалы остуол ооньууларын билиһиннэрии.
- Бэйэтин өбүгэтин ооньуутун кытта билиһиннэрии, интэриэһи үөскэтии.
- Хас биирдии дьизэ кэргэннэ сахалы остуол ооньууларын пропагандалааһын.
- Сахалы остуол ооньууларын оџо бэйэтэ баџа өттүнэн ооньуурун ситиһии.

Мичээр ооньуур эйгэтэ

(Сахалы остуол ооньуулар оѳо сайдытыгар)

Иитээчилэр:

Пестрякова Е.И.

Хартасова К.К.

Хатас 2024с

